

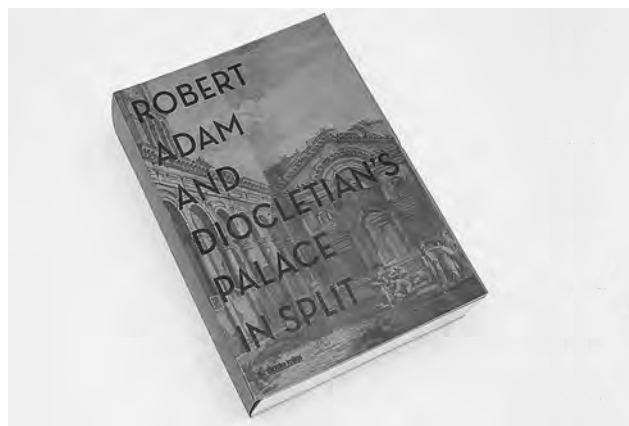
Nataša
Jakšić

Bljesak trajnog odjeka

Robert Adam and Diocletian's Palace in Split, ur. Joško Belamarić i Ana Šverko, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti i Školska knjiga, 2017., 608 str.
ISBN 9789537875381, 9789530609754

Robert Adam, škotski arhitekt razdoblja klasicizma, nakon petotjedna intenzivnog istraživačkog boravka s timom suradnika u Splitu 1757. godine, opisao je i interpretirao Dioklecijanovu palaču u jednom od ključnih putopisno-arheoloških izdanja 18. stoljeća. U Londonu je, 1764. godine, izdao svoju znamenitu knjigu *Ruins of the Palace of the Emperor Diocletian at Spalatro in Dalmatia*. Knjiga će utjecati ne samo na Adamov osobni projektantski opus, već i na arhitekturu i kulturu klasicizma u Engleskoj i šire, kao i na prepoznavanje i vrednovanje Dioklecijanove palače kao bitna antičkog spomenika općenito. U studenom 2014. godine održan je međunarodni znanstveni skup u Splitu povodom 250. obljetnice prvog izdanja Adamove knjige. Zbornik skupa vođen je pritom iznimno vještom uredničkom rukom i recenzijama eminentnih međunarodnih znanstvenika te je prerastao u zaokruženu monografiju koja oslovljava intrigantna pitanja pristupa istraživanju, predstavljanju i (re)interpretiranju Dioklecijanove palače, kao i pitanja o ulozi istočne obale Jadrana u studijskim putovanjima – poglavito specifičnom i pedagoški dragocjenom fenomenu *Grand Toura*.

Monografija je strukturirana u pet glavnih poglavlja. Prvo poglavlje čini uvod Iaina Gordona Browna, vodećeg autoriteta i poznavatelja djela Roberta

Adama, koji vrednuje Adamov boravak u Splitu u kontekstu njegovog ukupnog djela te donosi pregled svih dosadašnjih istraživanja Adamove knjige. Potom slijedi poglavlje *Reading the Place* u kojem se Heather Hyde Minor fokusira na Adamov pristup antičkom naslijeđu i vrednuje Adamovu knjigu u kontekstu srodnih djela njegovih eminentnih suvremenika. Angelo Lorenzi ukazuje na utjecaj Adamove interpretacije Palače, dok Ana Šverko naglašava važnost čitanja mjesta u direktnome prostornom kontekstu Palače. Iznimna važnost Clérisseauove uloge u nastanku Adamove knjige, kao i u formiranju Adamovih arhitektonskih stavova, predstavljena je u radu Valeryja Shevchenka. Naredno poglavlje *Representing the Past* propituje kvalitetu Adamove knjige

©

Knjiga Robert Adam
and Diocletian's Palace,

FOTO D. Žižić

kao povijesnog izvora. Joško Belamarić ukazuje na Adamovo prihvaćanje Palače kao palimpsesta, dok Krasanka Majer Jurišić propituje mogućnost korištenja knjige kao povijesnog izvora u proučavanju komunalnih građevina Splita u 18. stoljeću. Kasnijim izdanjem Adamove knjige, koje se čuva u Arheološkom muzeju u Zagrebu, bave se Ivan Mirnik i Ante Rendić-Miočević. U poglavlju pod naslovom *Diocletian's Palace and Adam Style* istražuje se utjecaj Adamovog istraživanja Palače na njegov specifični arhitektonski stil, koji je potom postao prepoznat i široko primjenjivan. John A. Pinto istražuje utjecaje Piranesija i Clérisseaua na Adamov pristup snimanju graditeljskog naslijeđa i tumačenju s razumijevanjem istražene građe. Frances Sands analizira

utjecaj Dioklecijanova elaboriranog arhitektonsko-urbanističkog sklopa na Adamove vlastite arhitektonske projekte, i to brojne manje poznate primjere, dok Colin Thom propituje utjecaj Palače na vrlo ambiciozan i donekle kontroverzan projekt Adelphi, u kojem su osnovni principi antičke arhitekture transformirani i usklađeni s novim, markantno drugačijim kontekstom. U posljednjem glavnom poglavlju monografije pod naslovom *Lessons of Diocletian's Palace* istraživači propituju utjecaj Dioklecijanove palače na različite aspekte klasicizma. Amanda Green se bavi utjecajem ondašnjih objavljenih arheoloških istraživanja, s precizno predstavljanim povijesnim oblicima, na engleski klasicizam toga razdoblja, Stephen Caffey formiranjem britanskoga

imperijalnog identiteta općenito, dok Elke Katharina Wittich analizira rastući interes za arhitektonski vokabular antike i njime inspiriran sofisticirani dekor u stambenoj arhitekturi koji predstavlja model tadašnjeg poimanja ljepote. Poglavlje završava radom Isabelle Warin i njezinom analizom arhitektonskih ornamenata Dioklecijanove palače zastupljenih u djelu francuskog slikara Louis-François Cassasa i promatranjem tog segmenta Cassasova opusa u kontekstu kontinuirana englesko-francuskog rivalstva.

Suverenu ravnotežu ovom suvremenom istraživačkom pogledu i analitičkom tekstualnom dijelu monografije čini njezin povijesni i grafički dio. Knjiga naime donosi cjelokupnu vrijednu građu o kojoj govori – kompletnu zbirku grafika iz Adamove izvorne knjige, potom brojne ilustracije onodobnih arhitektonskih projekata inspiriranih Adamovom publikacijom, kao i povijesne crteže drugih gradova na istočnoj obali Jadrana različitih autora sakupljenih iz brojnih svjetskih muzeja i arhiva. Pritom se i sama knjiga, svojim grafičkim izgledom i prijelomom dizajnera Damira Gamulina, pretvara u dragocjenog i vrsnog tumača i interpreta. Oblikovanje knjige oslonjeno je, naime, na pomno studiranje i nadahnuto reinterpretiranje izgleda Adamova povijesnog izvornika, pri čemu nas u svome suvremenom grafičkom izričaju približava onodobnim načelima ljepote, sklada i logike oblikovanja.

No, neospornu kvalitetu ove “knjige o knjizi”, u njezinu pomno projektiranom tekstualno-grafičkom zagrljaju, čini sveobuhvatna analiza i valorizacija te sistematizacija ključnih aspekata interakcije Roberta Adama i Dioklecijanove palače. Riječ je o ciljanom propitivanju polazišnih okolnosti stvaranja Adamove knjige i širenja njezinog utjecaja na arhitekturu u razdoblju klasicizma. Već u uvodnom dijelu, iscrpnim pregledom dosadašnjih istraživanja, knjiga se nameće

↑ Francesco Bartolozzi, Frontispis, 33.4 x 43.2 cm, iz: Robert Adam, *Ruins of the Palace of the Emperor Diocletian in Spalatro in Dalmatia*, London 1764.

kao nezaobilazno polazišno djelo u svim daljnjim istraživanjima Adamovog opusa.

Kako analize u monografiji evidentno pokazuju, Adamova se knjiga potvrdila kao odsudno inspirativan izvor ideja za kreativno arhitektonsko djelovanje, poglavito u domeni stambene arhitekture – za njezino oblikovanje, strukturu, organizaciju i vokabular – prepoznatljive kao *Adam Style*, istaknuti i utjecajni stil arhitekture klasicizma. Dodatni slojevi vrijednosti monografije prepoznaju se i u propitivanju mogućih lekcija i posrednih utjecaja Adamove povijesne publikacije na fenomen takozvanog “iskustvenog klasicizma”, odnosno doprinosa publiciranih

arheoloških istraživanja tadašnjem, a i kasnijem arhitektonskom stvaralaštvu, kao i na formiranje britanskog imperijalnog identiteta u 18. stoljeću.

Ova monografija donijela je svjež pogled i na arheološki pristup te prezentaciju Dioklecijanove palače u Adamovom djelu. Nove su analize nedvojbeno pokazale da je riječ o jednom od najvažnijih i najreprezentativnijih izdanja 18. stoljeća, s kvalitetnim snimcima i arheološki vjerodostojnim prikazima te cjelokupnom opremom, koje nas uči da naslijeđe treba gledati i razumjeti kao složeni i višeslojni organizam, koji možemo pojmiti tek kombinirajući arhivski i terenski rad – kretanjem promatranim prostorima, odnosno izravnim iskustvom. Također je potvrđena vrijednost Adamove knjige u pogledu njegove interpretacije i rekonstrukcije Dioklecijanove palače, koja je bitno formirala način na koji se kasnije istraživalo i tumačilo Palaču, kao i imenovalo njezine pojedine elemente i dijelove.

Ishodi analiza Adamova povijesnog izvornika pružaju nam uvid i u duh vremena 18. stoljeća, posebno u aspekte znamenitog fenomena *Grand Toura* – formativna studijskog putovanja koje je u svoju kartu počelo uključivati i istočnu obalu Jadrana, tada svojevrsnu periferiju izvan uobičajenih itinerara, kao prostora intenzivnih razmjena utjecaja istočne i zapadne kulture. Argumentirano je prikazano kako je Dioklecijanova palača postala prepoznati vrhunski spomenik arhitekture i urbanizma, kroz izravnu interakciju Adama i konkretnog mjesta, pod utjecajem Piranesija i Clerisseaua, te kako je utjecaj Palače prešao granice lokalne sredine, i to ne samo u svome antičkom izvornom obliku već oplemenjen slojevima kasnijih razdoblja. Tako je otvoreno i vrlo važno pitanje korištenja Adamove knjige za promatranje i razumijevanje specifičnih razlika i rivaliteta između Engleske i Francuske,

u kojem Englezi Palaču doživljavaju poticajnom u smislu razvoja klasicizma kao vlastita stvaralačkog izraza i stila, dok su Cassasove studije odraz nove francuske i europske strasti za stranim i egzotičnim motivima.

Za razliku od ostalih djela koja se bave ovom atraktivnom i relevantnom tematikom, u ovoj je monografiji okupljen velik broj domaćih i inozemnih afirmiranih znanstvenika, različitih provenijencija i profila, koji s različitih aspekata vrednuju i pozicioniraju značaj Adamove knjige u kontekstu europske povijesti arhitekture i kulture, citirajući i donoseći do sada neobjavljenu građu iz više svjetskih arhiva i muzeja, od londonskog Sir John Soane's Museuma do Ermitaža u Sankt Peterburgu. Ovaj je zbornik tako siguran temelj i za neke buduće sveobuhvatne znanstvene monografije, u kojoj bi se još uvijek postojeće redundancije teza i rezultata, kao i stilske neujednačenosti autorskih priloga i obrada, još i dodatno uredile, a izlučenim ključnim pitanjima posvetila još i dublja pažnja, pogotovo nakon očekivanih i priželjkivanih reakcija šire međunarodne stručne javnosti kojoj je pristup u ovu relevantnu građu omogućen objavom zbornika u cijelosti na engleskom jeziku.

Na kraju valja zaključiti da je knjiga Roberta Adama o Dioklecijanovoj palači, inicijalno zamišljena kao znanstveno obrađeni kompendij terenskih istraživanja klasičnih principa i detalja te korištena kao izvor inspiracija u arhitektonskom stvaranju (a ujedno i za Adamovu profesionalnu promociju), danas – između ostalog upravo i ovom monografijom – predstavljena kao reprezentativna znanstvena knjiga 18. stoljeća, koja je u fokus svjetske pažnje postavila Dioklecijanovu palaču kao izvor inspiracija antikom, posredno utkanih u razvoj klasicizma zapadnoga kulturnog kruga. Na taj je način ovom monografijom Adamova knjiga potvrđena kao istinski “bljesak trajnog odjeka”. ×